

Mark- och miljödomstolen
via SKOGSSTYRELSEN (för rättidsprövning)
skogsstyrelsen@skogsstyrelsen.se

Skogsstyrelsens dnr
A 19199-2025
A 19200-2025
A 19204-2025
A 23025-2025
A 24359-2025
A 24551-2025

Datum
2025-08-06

Överklagande gällande A 19199-2025, A 19200-2025, A 19204-2025, A 23025-2025, A 24359-2025 och A 24551-2025 i Sollefteå kommun, Västernorrlands län

BirdLife Sverige vill inledningsvis be mark- och miljödomstolen om ursäkt och overseende med den mängd av överklaganden gällande avverkningsanmälningar som nu kommer från oss! Vi ser i dagsläget emellertid ingen annan väg att försöka upprätthålla den lagstadgade tillsyn som krävs för att brott mot artskyddsförordningen inte ska ske regelmässigt inom skogsbruket. Vi förstår att Skogsstyrelsen har knappa resurser, men kan inte tolerera den uppenbara kapitulation som myndigheten uppvisar genom att mer eller mindre konsekvent undvika att handlägga artskyddsärenden enligt gällande lagar och rättspraxis.

Saken

Skogsstyrelsen har inte utrett förekomst av konstaterad tjäderlekplats (minst 5 tuppar), tretåig hackspett, järpe, lavskrika och talltita inom avverkningsanmälan A 19199-2025, A 19200-2025, A 19204-2025, A 23025-2025, A 24359-2025 och A 24551-2025. Fynd av tjäderlekplats förekommer i anslutning till de avverkningsanmälda områdena A 19204-2025 och A 24359-2025 (se bilaga). Vidare utgör A 19199-2025, A 23025-2025 och A 24551-2025 sumpskogsområden som sannolikt är mycket viktiga uppväxtområden för tjäder. Konstaterat häckningsfynd av tretåig hackspett förekommer i anslutning till A 24359-2025 (se bilaga). För att kunna häcka framgångsrikt och behålla artens kontinuerliga ekologiska funktion (KEF) krävs det minst 100 ha sammanhängande naturskogsartad skog med god livsmiljökvalitet för tretåig hackspett. På grund av kalavverkade ytor och öppna mossar är det sannolikt att A 19199-2025, A 19200-2025, A 23025-2025 och A 24551-2025 utgör viktiga delar av den tretåiga hackspettens revir, då dessa områden innehåller blandsumpskogar och äldre granpartier med pansarbark som nyttjas för födosök. Betydande delar av områdena hyser lämpliga miljöer för tretåig hackspett, järpe, lavskrika och talltita. Planerad hänsyn såsom fröträdställning av tall saknar relevans för dessa arter.

Myndigheten har meddelat oss att ärendet är handlagt utan att någon utredning har genomförts. BirdLife Sverige anser att en sådan utredning är nödvändig för att Skogsstyrelsen ska kunna fatta korrekt beslut om huruvida planerade åtgärder inom A 19199-2025, A 19200-2025, A 19204-2025, A 23025-2025, A 24359-2025 och A 24551-2025 kan godkännas.

Föreningen överklagar härmed aktuellt nollbeslut till mark- och miljödomstolen och begär att domstolen utfärda inhibition för den planerade avverkningen. Detta eftersom avverkning kan påbörjas när som helst.

BirdLife Sverige menar att Skogsstyrelsen har underlåtit sitt ansvar som naturvårdande myndighet och inte uppfyllt de krav som gällande lagstiftning och rättspraxis ställer, med avseende bland annat på att man innan godkännande av avverkning måste kontrollera och/eller utreda uppgifter om hotade och/eller särskilt prioriterade fågelarter.

Sakframställan

Avverkningsområdet är högst sannolikt av avgörande betydelse för att bibehålla KEF för tjäder (bl.a. lekplats och uppväxtområden för tjäderkycklingar), tretåig hackspett (konstaterad häckning) samt järpe, lavskrika, och talltita (revir av samtliga). Verksamhetsutövaren måste därmed föreläggas att utreda hur det planerade skogsbruket i området kan säkerställa KEF för arterna. Det krävs sannolikt försiktighetsåtgärder för att den störning som den anmälda åtgärden kan leda till inte ska försvåra arbetet med att bibehålla konstaterad tjäderlekplats samt återupprätta/bibehålla populationerna av tretåig hackspett, järpe, lavskrika och talltita till/på en tillfredsställande nivå.

BirdLife Sverige anser att Skogsstyrelsen har juridisk skyldighet att vid enskilda avverkningsärenden bedöma huruvida KEF kommer att bibehållas om avverkningen genomförs med respektive utan föreskriven hänsyn. Detta slogs fast i de förenade målen C-473/19 och 474/19 *Skydda skogen*, som utgör prejudikat för Skogsstyrelsen att följa. EU-domstolen har i samma mål klargjort att skogsbruksåtgärder bör grundas på en förebyggande strategi, där hänsyn tas till behovet av att bevara de berörda arterna.

Av Skogsstyrelsens artvisa vägledning för tretåig hackspett¹ framgår att: *"Omdaning av naturskogar till kulturskogar medför en förlust av viktiga miljöer, något som förstärks av ökad fragmentering till följd av avverkningar. Arealen naturskogsmiljöer med barrskogsdominerade olikåldriga bestånd har i stora delar av landet blivit allt för små och isolerade för att kunna upprätthålla stabila populationer."* Skogsstyrelsens beslut gällande A 19199-2025, A 19200-2025, A 19204-2025, A 23025-2025, A 24359-2025 och A 24551-2025 bortser från fakta i aktuell vägledning och för artens ekologiska krav. Även de ekologiska kraven som framkommer av de artvisa vägledningarna för tjäder (lekplats + uppväxtmiljöer), järpe, lavskrika och talltita bör uppmärksammas och följas vid skogsbruksåtgärder. De artvisa vägledningarna utgör förvisso inte lagtext, men myndigheten bör ändå åläggas skyldighet att följa dem vid beslut om avverkning som riskerar att aktualisera artskyddsförordningens förbudsregler (se t.ex. domskälen i mål M 3973-23, Mark- och miljödomstolen i Nacka).

Skogsstyrelsen har tagit fram en metodik där man klassar livsmiljön för tretåig hackspett i fyra kategorier. Dessa kategorier utgörs av mycket höga, höga, medelhöga respektive låga livsmiljövärden för arten, baserat på mängden stående döda och döende barrträd, där gran viktas högre i de första två klasserna jämfört med tall. BirdLife Sverige anser att metodiken ska tillämpas för bedömning av vilka försiktighetsmått som måste föreskrivas vid avverkning inom A 19199-2025, A 19200-2025, A 19204-2025, A 23025-2025, A 24359-2025 och A 24551-2025, samt att bedömningen måste utgå ifrån den tretåiga hackspettens behov av livsmiljö och tillgängligt habitat. Mängden och den areella omfattningen av lämpliga habitat är den begränsande faktorn för tretåig hackspett.

BirdLife Sverige anser, i enlighet med bl.a. domarna i mål M 2378-22 och M 3606-22 (Mark- och miljödomstolen i Östersund) samt Mark- och miljööverdomstolens dom i mål M 9596-22, att Skogsstyrelsen bör initiera en undersökning som inkluderar förekomst av tretåig hackspett (spår och/eller fynd) i det aktuella området och innefattar frågan om arten riskerar att utsättas för betydande miljöpåverkan vid utförande av planerade avverkningar.

Vi citerar Mark- och miljööverdomstolens dom i mål M 11421-24: *"Skogsstyrelsen har, som det får uppfattas (jfr MÖD 2021:11), utan närmare motivering beslutat att avsluta ärendet utan åtgärd. Under sådana förhållanden bör mark- och miljödomstolen återförvisa ärendet till Skogsstyrelsen för fortsatt behandling (jfr Mark- och miljööverdomstolens domar den 29 juni 2023 i mål nr M 4238-23, M 4248-23 och M 4258-23). Det*

¹ <https://www.skogsstyrelsen.se/aga-skog/hansyn-till-miljo-och-skyddade-arter/vagledning-och-kunskapsstod-artskydd/>

ankommer på Skogsstyrelsen att föranstalta om den utredning som ärendenas beskaffenhet kräver och att skriftligen motivera sina beslut."

Mark- och miljödomstolen i Vänersborg konstaterade i mål M 5493-22 att: "I och med att området omförs till en helt annorlunda naturtyp som i stort sett kommer att sakna de huvudkaraktärer som kännetecknar den skog som idag finns på platsen, kan föreskrivna försiktighetsmått, enligt domstolen, inte anses tillräckliga för att säkerställa kontinuerlig ekologisk funktion för tretåig hackspett." Avverkningen förbjöds därför i sin helhet.

När det gäller tjäder finns ett flertal domar som ger stöd för en återförvisning. Mark- och miljödomstolen i Nacka konstaterade i mål M 8701-24 att: "Domstolen konstaterar att den anmälda avverkningen ska utföras inom ett område som har förutsättningar för att hysa tjäder, att tjäder har iakttagits och att fynden i form av spillning under lekperioden tyder på att det kan finnas spelplats i området. Dessa förhållanden medför att det är upp till den som vill avverka att visa att den planerade avverkningen kan ske på ett sätt som är förenligt med artskydds-bestämmelserna och även att tillhandahålla ett underlag som gör det möjligt att bedöma att så är fallet. Domstolen bedömer, mot bakgrund av vad som framkommit i målet och då hänsyn ska tas till de naturvärden som konstaterats, att det inte är tillfredsställande utrett att den anmälda avverkningen, med det försiktighetsmått som föreskrivits, kan ske utan att komma i konflikt med artskyddsbestämmelserna."

Mark- och miljödomstolen i Nacka mål M 3973-23: "Domstolen konstaterar att det anmälda avverkningsområdet i målet är beläget över centrum för en stor tjäderlekplats. Skogsstyrelsen har därmed frångått sina egna råd om att 200 meter runt lekplatscentrum helt bör undantas från avverkning. Skogsstyrelsen har vidare angett att den bedömning myndigheten gjort av populationen i området är baserat på den regionala lista som Skogsstyrelsen och Länsstyrelsen Dalarna har tagit fram. Det framgår inte av handlingarna i ärendet när listan upprättades eller när den senast uppdaterades. Mot bakgrund av ovanstående bedömer domstolen att det finns en risk att den anmälda avverkningen kommer i konflikt med bestämmelserna i 4 § artskyddsförordningen. Ärendet bör därför återförvisas till Skogsstyrelsen för nödvändiga utredningar och beslut om eventuella förbud eller skyddsåtgärder. Med anledning av detta finner domstolen skäl för förordnande om ett fortsatt avverkningsförbud till dess Skogsstyrelsen beslutar annat."

Talltitan har minskat kraftigt på nationell nivå, men är fortfarande tämligen allmän i ganska många län. Arten har visat sig beroende av flerskiktade skogar, något som blir allt ovanligare i det svenska skogsbrukslandskapet. Det måste således anses högst sannolikt att talltitans minskning fortgår där trakthyggesbruk tillämpas, alltmedan populationen är mer intakt i de mer skyddade fjällskogarna. Talltitan är mycket stationär i sitt revir året runt, men utvidgar i regel detta under vintermånaderna, då det kan omfatta upp till 20–30 ha. Av Skogsstyrelsens artvisa vägledning för talltita² framgår att: "Talltitan föredrar större sammanhängande barrskogar, och finns såväl i tallskog som granskog och i lövblandad barrskog. Arten missgynnas när flerskiktad skog omförs till enskiktade produktionsbestånd. Talltitan har relativt stora arealkrav och missgynnas därför när skogen fragmenteras. Kalavverkning av större delar av reviret innebär att det överges. Reviren är förhållandevis stora, 10–20 hektar."

Det är i sammanhanget relevant att citera Mark- och miljödomstolen i Östersunds mål M 3699-24 och M 3700-24: "Mark- och miljödomstolen bedömer att det baserat på uppgifterna i målet finns indikationer på att talltita förekommer i områdena och att arten i detta fall uppfyller omständigheter som kan tala för att nivån inte kan anses vara tillfredsställande (se motiven till 4 § första stycket 4 artskyddsförordningen). Det behöver därför utredas om de anmälda avverkningarna kan påverka talltita i strid med 4 § artskyddsförordningen och om skyddsåtgärder behöver föreskrivas, särskilt ur ett kumulativt perspektiv."

² <https://www.skogsstyrelsen.se/aga-skog/hansyn-till-miljo-och-skyddade-arter/vagledning-och-kunskapsstod-artskydd/>

Nyligen avgjorde Mark- och miljödomstolen i Vänersborg mål M 1505-25 med avseende på talltita:

"Detaljplanens genomförande försämrar förutsättningarna för talltita i området, bland annat då habitat för ett häckande par försvinner. Talltitan är en art som minskat markant sedan 1970-talet. Detta beror till stor del till följd av habitatförlust. Det är bolaget som har att visa att de planerade skyddsåtgärderna är tillräckliga för att upprätthålla kontinuerlig ekologisk funktion för talltita i området, se 2 kap. 1 § miljöbalken och MÖD 2013:13. Genom den utredning som lagts fram är det visat att talltitan, med avseende på sina kvalitetskrav, kan häcka på andra platser i närområdet. Det är dock inte visat att dessa platser är tillgängliga och inte redan upptagna av andra revirhävande par. Vidare har det angetts att det krävs en period om 30 år för att de habitatförbättrande åtgärderna i föreläggandet ska nå full effekt. Detta är en förhållandevis lång tid och den kontinuerliga ekologiska funktionen riskerar under denna period att brytas. Vid bedömningen har även beaktats att de omgivande ytor som bolaget bedömt kan utgöra "tidsmässiga refuger" för arten endast till del är formellt skyddade. Det finns därför inte något som säkerställer att de områdena kommer kvarstå i det skick de är idag fram till dess att effekterna av de förelagda åtgärderna får fullt genomslag. Det är därför inte visat att alla de egenskaper och strukturer som är värdefulla för talltitan kommer vidmakthållas i området och att kontinuerlig ekologisk funktion upprätthålls fortlöpande utan perioder av uppehåll. Sammantaget bedömer mark- och miljödomstolen att bolaget genom den utredning som lagts fram inte har visat att skyddsåtgärderna säkerställer att kontinuerlig ekologisk funktion för talltita upprätthålls på platsen och att genomförandet av detaljplanen förenat med de förelagda skyddsåtgärderna således strider mot förbuden i 4 § artskyddsförordningen och förutsätter artskyddsdispens. Föreningens överklagande ska därför bifallas och beslutet upphävas."

Landets mark- och miljödomstolar konstaterar i allt större utsträckning att hänsyn måste tas till kumulativa effekter (se t.ex. citatet från M 3699-24 och M 3700-24 ovan), eftersom EU-domstolen i de förenade målen C-473/19 och 474/19 *Skydda skogen* fastslog kravet att myndighets- och domstolsbeslut måste inbegripa landskapsperspektivet. Detta blir särskilt tydligt då avverkningsanmälningar sammantaget berör stora landskapsavsnitt och därmed väsentligt förändrar mängden befintligt habitat av särskilda slag/kvaliteter. I EU-domstolens förhandsavgörande poängterades att stor vikt ska läggas på vilken skada som den planerade verksamheten utgör för den aktuella livsmiljön och för berörda arter. KEF ska upprätthållas inom ett enskilt område, även om risk för försämrad bevarandestatus saknas ur ett större (regionalt/nationellt) perspektiv. Detta är också fastslaget genom Mark- och miljööverdomstolens dom i mål M 3276-20 och är med nödvändighet särskilt viktigt vid enskilda avgöranden som i övrigt saknar hänsyn till landskapsplanering.

Vi vill avslutningsvis uppmärksamma om EU-domstolens förhandsavgörande i mål C-784/23, meddelad den 1 augusti 2025, av vilket framgår att såväl gallring som avverkning av skog med rikt fågelliv ska vara förbjuden under fåglarnas häckningstid.

För BirdLife Sverige,

Christer Johansson
Sakkunnig fågelskydd (skog och våtmark)
073 422 61 57, christer.johansson@birdlife.se

Daniel Bengtsson
Fågelskyddsansvarig
070 515 45 33, daniel.bengtsson@birdlife.se